

Les altres bases del cinquè centenari

Pròxima ja la celebració del cinquè centenari del descobriment, les xifres —pel que fa a les relacions econòmiques— entre l'Estat espanyol i Llatinoamèrica no acaben de quadrar. Mentrestant, els greuges concrets es multipliquen.

Josep Sanmartí

Els portaveus, oficials i oficinosos, del govern espanyol afirmen des de fa unes setmanes que el viatge del president Felipe González a Cuba, Perú i Equador, entre els dies 7 i 17 de novembre, s'inscriu en una política de relançament de les relacions entre l'Estat espanyol i Amèrica Llatina, que bona falta els fa. Simultàniament, al llarg d'aquesta tardor, i d'una manera especial arran de la designació de Barcelona com a seu dels Jocs Olímpics del 1992, assistim a un considerable augment de la tradicional retòrica al voltant del Cinquè Centenari del Descobriments d'Amèrica.

Des del 1898, l'anomenat «diàleg» entre Espanya i Amèrica Llatina ha ensopegat sistemàticament en dues pedres, que han fet inútils els incansables esforços verbals de les autoritats d'ambdues bandes. En primer lloc, sempre s'ha passat per alt el pluralisme cultural i lingüístic existent aquí i allà, i, per l'altre costat, els intercanvis comercials, financers i tecnològics, han tingut un abast molt reduït. Ignorant aquests dos factors essencials, l'oratória americanista s'ha centrat exclusivament en l'existència del castellà com a llengua comuna d'uns 300 milions de persones, la meitat d'elles, ben bé analfabetes o quasi.

Majoria índia

A Mèxic, un 60 per cent de la població, pel cap baix, és d'origen indi. A Perú i Equador n'hi ha un 70 per cent; a Bolívia, un 90 per cent; al Paraguai, almenys la meitat. A Argen-

tina i Xile perviuen, com poden, comunitats índies encara importants, i també hi ha alguns nuclis a Colòmbia i a Veneçuela. A l'Amèrica Central, els indis representen del 60 al 70 per cent de la població, etc. Hi ha àrees extenses on, *només*, es parlen llengües precolombines, com el quítxua al Perú o el maia a l'Amèrica Central. I en alguns països les llengües índies són cooficials, com és el cas del guaraní al Paraguai. A l'àrea del Carib i algunes

zones tropicals d'Amèrica del Sud, com Cuba, la República Dominicana o Veneçuela, la presència d'una població negra d'origen i de cultura africana és molt important, i sovint fins i tot majoritària. Tot això sense comptar altres minories europees no castellanes: italians, portuguesos, iugoslavs, alemanys, francesos, etc. Doncs bé, a tota aquesta gent la cultura hispano-castellana i el cinquè Centenari els és aliè, i no poques vegades significa una cultura opressora. Encara ara, al Sud de Xile, per exemple, els indis maputxes refusen parlar en castellà, tot i que el saben, i no és un cas únic.

Si més no, les afinitats culturals entre els mallorquins i els quítxues, possem per cas, són pràcticament nul·les,

i no parlem de casos aïllats, sinó de pobles sencers. La política oficial ha ignorat això sistemàticament i ha insistit en una utòpica, irreal i artificial unitat cultural i lingüística. Això fa que l'esmentat «diàleg» es mantingui únicament entre les elits hispanes i llatinoamericanes, mentre que les masses en queden al marge.

Aquest error de partida fa que la immensa majoria dels llatinoamericans i dels espanyols no se sentin especialment vinculats al V Centenari del Descobriments, commemoració empenya per les autoritats espanyoles, que diuen disposar d'un pressupost de cent mil milions de pessetes pel cap baix, mentre que els Jocs Olímpics de Barcelona de 1992, amb un suport popular molt més palès, no disposen ni d'un duro dels organismes estatals. En alguns països americans, com és ara Mèxic, fins i tot s'ha detectat un rebuig a aquesta data, i, des de posicions moderades, es reclama perquè es parli de l'encontre entre Europa i Amèrica i no del descobriment, paraula que demostra la pervivència, almenys, d'un llenguatge encara colonialista.

La bomba cubana

En aquest context no és estrany que unes declaracions de Fidel Castro a l'octubre de 1985, pronunciant-se contra «l'apologia de la colonització i l'esclavatge», i demanant que se separi clarament el descobriment de la conquesta, idea que òbviament limita molt els projectes de les autoritats espanyoles, causessin una gran alarma. Les explicacions posteriors no han aclarit gran cosa, i se sap que Felipe González pensa plantejar la qüestió durant les seues pròximes entrevistes amb el cap de govern cubà.

Els temors del govern espanyol són fonamentats. Si les tesis cubanes connecten amb els moviments indigenistes i amb els sentiments antiespanyols, encoratjats per governs delerosos de guanyar-se les simpaties d'aquests sectors, la commemoració del V Centenari pot capgirar-se i esdevenir la més gran confrontació entre Espanya i Amèrica Llatina des de la guerra de Cuba. De moment, Cuba impedí, en el mes de setembre, que l'ONU apadrinés el V Centenari de l'arribada de Colom a les Antilles i el segon centenari de l'abolició de l'es-

clavatge per part d'Anglaterra. La maniobra cubana enutjà enormement la premsa dretana de Madrid, com el diari *ABC*, però demostrà que els projectes del govern central no són una festa de germanor, sinó un arma de doble tall. Per això, l'11 d'octubre foren tan ben rebudes les declaracions de Raúl Alfonsín, president d'Argentina (país amb pocs problemes de minories índies), enfront de les posicions cubanes, més crítiques.

La davallada econòmica

Darrerament, fins i tot els governs americans més acostats als plantejaments espanyols han formulat queixes severes al paper que fa Espanya. La crisi econòmica i, sobretot, l'ingrés espanyol a la CEE han desviat el marge comerç interoceànic cap a Europa. Així, les exportacions espanyoles a Amèrica Llatina eren el 1980 el 12 per cent del total, i el 1985 havien baixat al 3,4 per cent. La quota de penetració de les exportacions iberoamericanes ha caigut del 2,3 per cent a l'1,7. Les inversions espanyoles a Amèrica Llatina, que entre el 1974 i el 1982 representaren els dos terços del total, han passat al 15 per cent el 1985. És evident, doncs, que l'economia comunitària ha «xuclat» l'espanyola durant aquests dos darrers anys. Però resulta que el comerç de la CEE està molt més orientat cap a Àfrica, el Pacífic i el Carib, que no pas a Sud-amèrica.

Per aquesta raó tots els presidents que han visitat Madrid al llarg d'aquest any han denunciat la mateixa situació: la inclusió d'Espanya a la CEE els ha fet perdre un terreny comercial i, d'altra banda, el proteccionisme comunitari entrebanca les exportacions llatinoamericanes i fa més competitiu els productes europeus en els mercats tercers, com Estats Units o l'Europa Oriental. El govern espanyol ha intentat superar aquest retrocès ressuscitant la vella idea «Espanya com a pont». Això, que en diplomàcia pot tenir algun sentit (malgrat el seu escàs pes polític, el govern espanyol pot defensar els interessos llatinoamericans en els fòrums comunitaris), no té cap aplicació en el terreny econòmic, on només valen els números.

Espanya ha trobat un cert camp d'actuació diplomàtica fent costat al grup de països de Contadora, però, en canvi, ha sostingut en la pràctica les tesis nord-americanes i europees sobre el deute exterior d'Amèrica Llatina. □

Castro i Alfonsín, les dues cares d'una mateixa moneda.

Els espanyols, mal vistos

Pitjor encara. Qualsevol persona que hagi posat els peus a Amèrica Llatina, ni que sigui com a turista, haurà pogut observar fàcilment que, entre el poble, hi ha un cert sentiment antiespanyol atiat sobretot per l'ensenyament a les escoles de l'opressiva etapa colonial i el procés d'independència. Els museus, els nombrosos museus, dedicats a l'alliberament colonial, estan curullats d'aquesta retòrica antiespanyola, molt semblant a l'existent a l'Estat espanyol contra els francesos de Napoleó. Cal recordar, d'altra banda, que pràcticament totes les repúbliques hispanoamericanes celebren cada any el punt de partida nacional amb el trencament dels lligams colonials amb Espanya.

